

Кресін Олексій

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник

Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,
вчений секретар Української асоціації порівняльного правознавства

МІЖНАРОДНА НАУКОВА СЕСІЯ У ФРАНЦІЇ

9-16 січня 2010 року у Франції відбулася міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського права: досвід для України», організована Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Савойським університетом та Українською асоціацією порівняльного правознавства. Місцем проведення стали міста Шамборі (центр французької «Силіконової долини» й місце розташування Савойського університету) та Шамоні (знаменитий центр альпійського туризму та традиційне місце проведення міжнародних економічних, політичних, культурних та наукових форумів).

Співголовами оргкомітету конференції стали директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, академік НАН України, президент Української асоціації порівняльного правознавства Юрій Шемшученко, декан юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Іван Гриценко та президент Савойського університету Жильбер Анженьє; заступниками голови Оргкомітету – старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, вчений секретар Української асоціації порівняльного правознавства Олексій Кресін та доцент кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Рожко. У конференції взяли участь українські, австрійські та французькі вчені-юристи.

Відкриваючи конференцію, Юрій Шемшученко та Олексій Кресін зазначали, що вона є першим досвідом Української асоціації порівняльного правознавства щодо проведення наукових заходів за межами України. Вони висловили сподівання, що вона покладе початок традиції зустрічей українських учених-компаративістів із зарубіжними колегами у різних країнах з метою вивчення функціонування зарубіжних правових систем, взаємозв'язку права і культури різних народів, функціонування систем вищої юридичної освіти, а також ознайомлення колег з сучасними здобутками українського порівняльного правознавства, пошуку моделей й розробки конкретних проектів ефективного наукового співробітництва.

Віце-президент Савойського університету Ерік Брюна зазначив, що навчальний заклад, який він представляє, має низку договорів про співробітництво з російськими університетами й реалізує з ними тривалі спільні навчальні та наукові проекти. Він висловив вдячність за ініціативу Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Української асоціації порівняльного правознавства щодо проведення наукової зустрічі у Франції та сподівання на активну співпрацю з українськими навчальними закладами та науково-дослідними установами.

Виступи учасників були присвячені становленню європейського права як феномена у контексті європейської інтеграції, питанню про характер наддержавного (інтеграційного) права, сучасним тенденціям та суперечностям розвитку права ЄС, Ради Європи, ОБСЄ, ролі порівняльного правознавства як інструменту пізнання і зближення європейських правових систем, творення й самоусвідомлення європейського права, українському та французькому досвіду розвитку юридичної освіти у контексті Болонського процесу.

Як зазначив у своєму виступі «Проблеми кодифікації екологічного права в європейських країнах» академік Юрій Шемшученко, транскордонний характер екологічних проблем сучасного світу, а також нагромадження значної кількості міжнародних універсальних та регіональних правових актів різного змісту в цій сфері є об'єктивною основою для постановки питання щодо кодифікації міжнародного права навколишнього середовища в одному акті. Чинне міжнародне екологічне право не є достатньо досконалим засобом для розв'язання відповідних проблем у тому числі й тому, що воно не систематизоване і не кодифіковане. У його системі відсутній базовий правовий акт, який би цементував цю правову нішу і забезпечував комплексний підхід в екологічній сфері. Він міг би називатися Екологічна конституція Землі, її створення було ініційоване українськими вченими вже майже двадцять років тому – у 1992 р.

Юрій Шемшученко вказав на те, що висхідною засадою для визначення завдань сучасного екологічного права, відповідних міжнародних та національних кодифікацій має бути визнання й забезпечення невід'ємного права людини на безпечне навколишнє середовище. Відповідне наукове забезпечення цього права було розроблене у 70-х – 80-х рр. ХХ ст. радянськими, в тому числі й українськими вченими, а нині включене до конституцій низки центральноєвропейських та пострадянських країн. Дане право має бути основним для Екологічної конституції Землі й стати відправною точкою для конституювання всіх інших екологічних прав людини. Для реалізації такого документу варто реформувати малоефективну Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) у міжнародну спеціалізовану організацію – Раду екологічної безпеки ООН. Судовий захист Екологічної конституції Землі може бути покладено на спеціалізований міжнародний суд, ідею створення якого вперше спробували реалізувати ще у 1994 р. Доцільно створити такий суд під егідою ООН.

Юрій Шемшученко зазначив, що однією з основних тенденцій розвитку екологічного права в окремих країнах Європи є прийняття екологічних кодексів. Такі кодекси нещодавно прийняті у Швейцарії (1999 р.) і Франції (2000 р.), їх розробка триває у Росії та Німеччині. Він наголосив, що чинний Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” 1991 р. є істотно застарілим, а тому магістральним напрямком удосконалення національного екологічного законодавства є його подальша кодифікація на основі прийняття Екологічного кодексу України. На його переконання, такий базовий акт не замінить чинні природноресурсні кодекси і закони, але має існувати паралельно з ними. Його співвідношення з цими кодексами і законами можна охарактеризувати як взаємозв'язок інтегрованої і диференційованої складових у регулюванні екологічних суспільних відносин в системі „людина - навколишнє середовище”.

Кандидат юридичних наук Олексій Кресін, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, вчений секретар Української асоціації порівняльного правознавства присвятив свій виступ ролі порівняльного правознавства у розвитку самоусвідомлення європейського права. Він зазначив, що формування ідеї загальноєвропейського права уможливив, серед іншого, розвиток теорії порівняльного правознавства.

Першим напрямом у порівняльному правознавстві, який концептуалізував регіональні особливості у праві, стала історична школа права. Проте до 1920-х рр. методологічний арсенал порівняльного правознавства давав змогу здійснювати дослідження насамперед в межах романо-германського або англо-американського права, які суттєво відрізняються системою джерел права, порівняння з правом інших країн практично не здійснювалося через неготовність врахувати позаправові чинники, які значною мірою визначають розвиток права. Згодом, розширюючи коло досліджених джерел на основі ідеї функціоналістської школи, вдалося подолати формальні відмінності й почати систематично порівнювати континентальне та загальне право.

Підхід, здатний відкрити для порівняльного пізнання правову карту світу і водночас дати розуміння сутності європейської правової спільності, був сформульований у 1960-х рр. Рене Давидом, який запропонував плюралістичний (хоча й достатньо еkleктичний) критерій порівняння та класифікації правових систем у правовій сім'ї, що враховував не лише юридико-технічні особливості, але й вплив релігії, ідеології, культури на право. До Давида окремі елементи цього підходу вже розробляли В. Дільтеєм, М. Вебером, Р. Паундом, Ж. Гурвичем та ін. Цей підхід став основою для переосмислення правової карти світу, усвідомлення рівноцінності незахідного права й цінності відмінностей у праві, а з цим – неуніверсальності європейської правової спадщини, її регіонального характеру, а також її історичності та впливу на її формування християнської доктрини, канонічного права, певної спільності розвитку політико-правових ідей. Давид на основі ідеї про культурно-ціннісну детермінованість права, про наднаціональні правові цінності вказав на існування “єдиної сім'ї західного права”, яка об'єднує англо-американське, романо-германське та соціалістичне право. Надалі можна говорити про розвиток аксіологічної школи у порівняльному правознавстві, що оперлася на цивілізаційні ідеї, й про відповідну їй ідею про існування наднаціональних «традицій права». На ціннісних засадах сформульоване класичне розуміння західної правової традиції Г. Бермана, який заявив про формування сучасних європейських правових систем на основі середньовічної європейської правової системи католицького канонічного права – “першої правової системи Заходу нового часу”. На думку доповідача, розвиток компаративістського дискурсу сприяв появі ідеї європейського правового простору в документах міжнародних організацій.

Олексій Кресін зазначив, що нині розмитість, недоформованість меж «Європи», європейського правового простору пов'язані з неконцептуалізованістю загалом очевидної відмінності між «європейським» та тим, що характеризує колишні колонії європейських країн, а також питання щодо «європейськості» Східної Європи. Можливо, нові парадигми порівняльного правознавства сприятимуть усуненню й цих перепон на шляху оформлення й реалізації концепту європейського права.

Керівник департаменту міжнародних зв'язків факультету права та економічних наук Савойського університету професор Жиль Пезан поінформував присутніх про сучасні тенденції у французькій вищій освіті, зокрема й такі, як створення асоціацій між університетами, спрямованих на об'єднання людських і матеріальних ресурсів з метою підвищення якості освіти та її ресурсного забезпечення. Детальніше цю тезу він розкрив на прикладі асоціації Савойського та Гренобльського університетів.

Виступ кандидата юридичних наук, наукового співробітника Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олени Гріненко було присвячено особливостям міжнародно-правової правосуб'єктності Європейського Союзу на сучасному етапі, відповіді на питання, чи має ЄС риси міжурядової організації, федерації, конфедерації, наднаціонального утворення чи державоподібного утворення.

Доповідач зазначила, що Європейський Союз є особливим утворенням, яке вже пройшло шлях від міжурядової організації, проте ще не набуло статусу держави. На її думку, з точки зору своїх міжнародно-правових ознак Союз зараз перебуває на стадії державоподібного утворення. До набуття чинності Лісабонським договором (1 грудня 2009 р.) Європейський Союз мав дуалістичну правову природу: в рамках своєї „першої опори” – Співтовариств – він володів прямо визначеною установчими договорами міжнародної правосуб'єктністю, в рамках другої та третьої „опор” Союзу він одержав право укладати угоди з державами і міжнародними організаціями, обов'язкові для інституцій Союзу, яку на практиці і здійснює. Олена Гріненко вказала, що поняття „європейське право” включає право Співтовариств та норми „м'якого права”, через які регулюються спільна зовнішня політика та співпраця в правоохоронній галузі, і яке ми характеризуємо, як право Союзу. Разом вони утворюють третю правову систему, поряд з міжнародним і національним правом.

Кандидат юридичних наук, доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ксенія Смирнова розглянула становлення спільних політик ЄС щодо третіх країн, формування принципів спільної зовнішньої політики ЄС щодо України та проаналізувала її зміни в контексті перетворення Європейської політики сусідства у Східне партнерство після укладення Лісабонської угоди, перспективи формування асоціації ЄС-Україна. Як зазначила доповідач, основним документом, що регулює відносини України з Євросоюзом, формулює нові принципи, механізми та інструменти співпраці, стає Порядок денний асоціації 2009 р. Пріоритетним та фундаментальним для наукового забезпечення розвитку відносин України з ЄС нині стає дослідження принципів диференціації та трансформації у спільній зовнішній політиці ЄС щодо України та правових передумов укладання угоди про асоціацію.

Дезіре Прантл, науковий співробітник Інституту цивільного права Іннсбрукського університету, у своєму виступі проаналізувала політику України щодо гармонізації споживчого договірної права з нормами європейського права. Вона, зокрема, відзначила, що відповідні положення українського права відповідають європейським стандартам і навіть є подекуди кра-

ще за мінімальні вимоги директив ЄС. Але натомість рівень реалізації цих положень в Україні є достатньо низьким, і це слід враховувати при аналізі ступеня адаптованості українського права й виконання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами.

Кандидат юридичних наук, доцент економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Рожко, розглядаючи досвід правового регулювання обігу електронних грошей у країнах Європи та Європейським Союзом й можливості його використання в Україні, наголосив, що актуальність цієї тематики зумовлена необхідністю встановлення чітких правил і умов здійснення емісії електронних грошей та запровадження контролю за нею, оскільки емісія електронних грошей може негативно вплинути на стабільність світової фінансової системи та безперебійне функціонування платіжних систем.

Як зазначив Олександр Рожко, значним внеском у створення спільного європейського ринку та гармонізацію нагляду і регуляторної бази щодо електронних грошей в Європі стало затвердження Європейською Комісією у 2000 р. Директиви 2000/46/ЄС. Доповідач наголосив, що спільними для країн ЄС та України є такі проблеми правового забезпечення обігу електронних грошей, як досягнення чіткості класифікації та категоризації продуктів електронних грошей, узгодженості серед країн-учасників спільних платіжних систем і збереження рівноваги між забезпеченням захисту користувачів систем, надійністю та стабільністю систем, з одного боку, та підтримкою інновацій у платіжній сфері, з іншого.

Професор Мішель Жюльєн, декан факультету права та економічних наук Савойського університету присвятив свій виступ особливостям французької вищої освіти загалом і юридичної зокрема, присвоєння освітніх кваліфікацій, звернув увагу на систему державного фінансування освіти та трансформацію останньої в межах участі країни в Болонському процесі.

Кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України Ольга Семчик у своєму виступі розглянула питання вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансування освіти і науки в Україні в контексті Болонського процесу. Зокрема, вона вказала на те, що повноцінне входження до Європейського дослідницького простору та Європейського простору вищої освіти передбачає належні державні фінансові підтримку наукових досліджень та забезпечення освітян. Окрім виконання вимог українського законодавства та ратифікованих міжнародно-правових актів, слід реформувати нормативно-правове забезпечення стимулювання й державної підтримки суб'єктів, які надають кошти на розвиток освіти й науки – надання податкових пільг підприємствам-замовникам наукової продукції та тим, хто надає матеріальну допомогу науковим та освітнім установам, застосування пільгових умов для кредитування останніх та ін.

Молодший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України Катерина Настечко, аналізуючи механізми прийняття нормативно-правових актів у країнах ЄС та Україні, зокрема, акцентувала увагу на формах участі структур громадянського

суспільства у прийнятті таких актів у європейських державах і наголосила на необхідності подолання огульно негативного ставлення до лобізму в Україні. Також вона вказала на необхідність врахування європейського досвіду щодо посилення ролі університетів й науково-дослідних установ у нормотворчому процесі.

Аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України Лаврентій Царук присвятив свій виступ аналізу діяльності Бюро з демократичних інституцій та прав людини ОБСЄ щодо узагальнення і розповсюдження знань та досвіду у сфері права на свободу мирних зібрань. Він звернув увагу на переваги та недоліки нової редакції Керівних принципів зі свободи мирних зібрань ОБСЄ, проблеми застосування положень цього документу в Україні, можливі перспективи подальшої рекомендаційної нормотворчості ОБСЄ.

Також під час конференції виступили кандидат юридичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка Наталія Губерська – з доповіддю «Деякі загальні тенденції у розвитку фінансового права в європейських країнах» та аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України Ольга Косахівська – з виступом «Застосування принципів належного урядування в країнах Європейського Союзу».

Учасники конференції ознайомилися з функціонуванням факультету права та економічних наук і бібліотеки Савойського університету. Цей університет, який веде свою історію від підготовчих шкіл Туринського університету, заснованих у 1404 р., було створено як окремий навчальний заклад у 1969 р. Нині він є одним з найбільших у Франції. За результатами переговорів з керівництвом Савойського університету вирішено укласти угоди про співробітництво та провести спільний науковий семінар у 2011 р. Культурна програма конференції передбачала відвідання Женеви, старовинного альпійського міста Аннесі, а також найвищих гірських вершин Європи, розташованих навколо м. Шамоні.

За результатами міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського права: досвід для України» планується публікація збірника наукових праць.

